

LUCRĂRILE ADUNĂRILOR GENERALE ALE ASTREI ȚINUTE ÎN JUDEȚUL HUNEDOARA

Rodica Andruș

Itinerarea adunărilor generale anuale ale Astrei are la bază o propunere mai veche, făcută în acest sens de către Ioan Pușcariu¹. Pe această bază a fost posibil ca, pe parcursul existenței sale, adunările generale să fie găzduite de diverse orașe - mai mari sau mai mici - ale Transilvaniei. În județul Hunedoara asemenea adunări au avut loc, până la Marea Unire, în Deva la 1874 și 1899, Hațeg la 1864 și 1891 și în Orăștie la 1884 și 1913. Ca toate adunările generale, și cele ținute pe teritoriul hunedorean aveau menirea trecerii în revistă a realizărilor obținute pe parcursul unui an de trudă, felul în care se urmărea împlinirea programului inițial propus încă în ședința de constituire a Asociațiunii: realizarea unor studii de istorie, etnografie, artă populară, folclor literar, medicină și, deopotrivă cercetări în domenii vaste, mergând de la agricultură și zootehnie la horticultură, pomicultură, sericicultură, apicultură². Și aceasta întrucât, de la începuturile existenței sale Astra și membrii săi au înțeles că nu se poate face o decalare între dezvoltarea economică și cea culturală a poporului român, că aceste două aspecte ale dezvoltării se întrepătrund și se condiționează reciproc. Așa cum afirma Andrei Bârseanu la adunarea generală de la Orăștie din 1913, de înarmarea poporului cu "armele biruitoare ale științei, înălțarea lui din ce în ce mai mult pe scara nesfârșită a progresului, îngrijirea însușirilor sale caracteristice, a limbii strămoșești, a portului și datinilor moștenite de la înaintași, înaintarea lui morală și materială, deprinderea lui cu tot ce este mai bun, drept, frumos și folositor, cu un cuvânt, asigurarea viitorului și pregătirea unui viitor mai bun pentru cultură"³, depinde progresul poporului român. Acestea au fost dezideratele pe care Astra și le-a propus încă de la înființarea sa și a căror realizare le-a urmărit permanent și cu o deosebită tenacitate.

În organizarea adunărilor generale rolul hotărâtor revenea despărțămintelor care făcuseră invitația ca acestea să se desfășoare în orașul lor de reședință. Considerând că acceptarea invitației era o dovadă a recunoașterii unor merite în activitatea inițiată de Astra, fiecare despărțământ s-a străduit să creeze cele mai propice condiții pentru desfășurarea adunărilor, atât prin asigurarea cadrului de dezbateri cât și prin crearea unor posibilități de petrecere plăcută a timpului rămas liber. Se organizau în acest scop spectacole, baluri, banchete, excursii (ca cea organizată la ruinele de la Sarmizegetusa cu ocazia adunării generale de la Hațeg din 1864)⁴, dar mai ales expoziții etnografice care să pună în valoare bogăția și diversitatea folclorului din zonă. În cadrul adunărilor ținute în județul Hunedoara s-a înregistrat însă și o ieșire din obișnuit. Pentru adunarea generală care urma să se țină la Deva în 1874 s-a hotărât - cu avizul Comitetului Central al Astrei -

1. Pamfil Malei, Astra (1861-1950), Cluj-Napoca, 1956, p. 23. Autorul nu precizează când și în ce împrejurări a fost făcută această propunere.

2. Actele privitoare la urzirea și înființarea Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, Sibiu, 1862, p. 104 următoarele.

3. "Transilvania", XLIV, 1913, nr. 6 p. 397.

4. "Transilvania", XXI, 1888, nr. 19-20 p. 158.

să nu se organizeze banchet, pentru că, așa cum sublinia Ilie Măcelariu, care făcuse propunerea, banii care s-ar cheltui pentru acesta "s-ar putea întrebuița spre alte scopuri mai folositoare"⁵. S-au organizat numai concert și bal, din acestea realizându-se un venit de 276 fl și 10 cr.⁶, sumă care, conform prevederilor paragrafului 17 din Statute și 18 din Regulament, trebuia vărsată Comitetului Central, preliminarile bugetare ale despărțămintelor fiind avizate de acesta, fondurile proprii ale despărțămintelor constituindu-se numai din taxele de membru⁷.

În privința expozițiilor de artă populară, ele sunt organizate la adunările generale din 1891 de la Hațeg, 1874 și 1899 de la Deva. Oficiosul Astrei saluta inițiativa organizării la Deva în 1874 a expoziției de "manufacturi femeiești asemănătoare celei de la Brașov din 1862" fapt care va încuraja această inițiativă, ajungându-se ca, peste ani, cu ocazia organizării expoziției din 1891 de la Hațeg să se hotărăscă ca, pe viitor, în înțelegere cu despărțămintele unde vor avea loc următoarele adunări generale să se organizeze asemenea expoziții de produse ale industriei casnice dar și cu produse agricole și alte "produse", expoziții care să fie vizitate de cât mai mulți oameni din popor⁸. Un pas înainte pe linia încurajării și valorificării producției casnice l-a constituit premiarea celor mai reușite exemplare, așa cum s-a întâmplat la expoziția organizată în 1899 la Deva⁹. Cu ocazia acestei adunări s-au distribuit, gratuit, cărțile rămase neîmpărțite de la precedentă adunare, ținută la Beiuș, precum și 100 exemplare din lucrarea lui Ion Pop Reteganul "Povești din popor", 30 exemplare din "Higiena copilului" de S. Stoica și cărți religio-morale, în valoare totală de 50 fl., asigurați din fundațiunea G. Barițiu¹⁰.

Toate adunările generale se desfășurau după un anumit tipic: cuvântul de salut al președintelui, răspunsul din partea organizatorilor, prezentarea telegramelor de felicitare trimise de susținătorii asociațiunii, prezentarea Raportului general și a anexelor acestuia, aprobarea preliminarului bugetar pe anul calendaristic următor, alegerea noului Comitet Central și a președintelui.

În adunările generale ținute în județul Hunedoara cuvântul de deschidere a fost rostit de: Timotei Cipariu (Hațeg, 1864), Vasile Ladislau Pop, (Deva, 1874), Iacob Bologa (Orăștie, 1884), George Barițiu (Hațeg, 1891). Ilarion Pușcariu (Deva, 1899) și Andrei Bârseanu (Orăștie, 1913). În general, în aceste luări de cuvânt era prezentat rolul Astrei, menirea sa culturală și economică, perspectivele și direcțiile de urmat în activitatea următoare. În discursul lui Iacob Bologa se sublinia legalitatea constituirii și activității Astrei, precum și faptul că din ea poate face parte oricine, fără deosebire de religie și naționalitate, dar și acela că în adunările generale nu se discută problemele politice și religioase ale zilei¹¹. Pentru că, așa cum se sublinia în toate aceste luări de cuvânt, latura

5. "Transilvania" VII, 1874, nr. 15 p. 180.

6. "Transilvania" VII, 1874, nr. 19 p. 229. În 1891, la Hațeg, se realizau 475 fl. din care, scăzând cheltuielile de organizare de 159 fl. 96 cr. rămâne un venit net de 315 fl. 04 cr. cf. "Transilvania", XXII, 1891, nr. 10, p. 315.

7. "Transilvania", XV, 1884, nr. 23-24 p. 190. La adunarea generală de la Deva din 1874 s-au încasat, pentru taxe de membru suma de 733 fl. cf. "Transilvania", VII, 1874, nr. 19, p. 228.

8. "Transilvania" XXII, 1891, nr. 7 p. 222 și nr. 11 p. 348. Prima expoziție de acest fel fusese organizată în 1862, la Brașov.

9. Liviu Botezan, Nicolae Cordoș. Câteva aspecte ale rolului jucat de orașul Deva în viața politică a românilor Transilvaniei din ultimii ani ai secolului al XIX-lea, în "Sargotie", XIII, 1977, p. 409-411.

10. "Transilvania" XXX, 1899, nr. 7. Partea oficială, pag. 99.

11. "Transilvania" XV, 1884, nr. 17-18, p. 129-130.

principală a activității Astrei o constituie ridicarea poporului pe toate planurile, păstrarea, perpetuarea și îmbogățirea elementelor definitorii ale poporului român. Acest lucru îl sublinia, cu deosebită pregnanță Andrei Bârseanu în 1913, la Orăștie ¹², unde relua și amplifică, de fapt, cele spuse în 1899 de Ilarion Pușcariu: "Limba și cultura, ca opere ale păcii, ale iubirii și frățietății între oameni sunt condițiuni de viață și formează baza de existență a unui popor. Limba este ce impregnează caracterul unui popor după originea lui și îl păstrează în mod durabil și nepieritor" ¹³.

Deosebit de amplă în extensiune dar și în profunzime a fost luarea de cuvânt a lui George Barițiu, la Hațeg, în 1891. Acesta face nu numai aprecieri generale vizavi de activitatea Astrei, ci prezintă în fața adunării cifre concludente privind această activitate, menționând câteva din eforturile financiare ale Astrei pe o perioadă de 20 de ani (1861 - 1880). În acest interval, Asociațiunea a acordat la 120 de studenți români stipendii în valoare de 29.581 fl., alți 4.910 fl. fiind distribuiți învățăcelor de meserii și 3.400 fl. școlilor sărace. A acordat premii literare în sumă de 600 fl., a cheltuit sume însemnate pentru organizarea expozițiilor de încurajare de la Brașov (1862) și Sibiu (1881). După 1881 a cheltuit, numai pentru susținerea școlii de fete și a internatului acesteia 70.000 fl. și o sumă însemnată (nenominalizată) pentru editarea revistei "Transilvania" ¹⁴. Importantă este însă atitudinea vorbitorului față de problemele istoriei poporului român, sublinierea vandalismului manifestat față de vestigiile istorice, care lasă impresia că se fac premeditat, "cu scopul precugetat că dacă s-ar putea, să se șteargă și cea mai mică urmă a domniei romane în aceste țări", critica pe care o face arheologilor - în speță membrilor Societății de arheologie din Deva - care dovedesc mult zel și largi cunoștințe de specialitate, dar care se manifestă, uneori, în mod demonstrativ și în ton provocator "față cu poporul român, mai ales atunci când ei discută în nenumărate variațiuni vechimea noastră în țările acestea". Căci, subliniază Barițiu, "istoria nu se scrie cu dacă, cu poate, cu mi se pare, nici pe placul fantastic, ci cu date pozitive, pentru că atunci când cineva pleacă din câte o ipoteză, din vreo urmă istorică întunecată, cu tendința învederată de a ascunde ori a altera originea poporului român sau a-i întregi trecutul ca și când alt popor, mai decăzut, nu s-ar mai afla pe fața pământului, atunci tendința scriitorului este învederată, el a lunecat și s-a rătăcit în labirintul politicii militante, ceea ce nu este permis ca să facă nici un om care zice că cultivă știința pentru știință iar nu pentru scopuri politice" ¹⁵.

În răspunsurile pe care, în numele organizatorilor, le-au rostit, pe parcursul anilor, Avram Tincu, Aurel Vlad, Ioan Papiu, Ioan Ianza, Francisc Hossu-Longin, se exprima mulțumirea pentru privilegiul ce li s-a dat prin găzduirea adunărilor generale și, mai cu seamă, adeziunea hunedorenilor la politica culturală a Astrei, înțelegerea necesității conlucrării tuturor pentru ridicarea la lumină a poporului român. Urmărind Rapoartele prezentate în adunările generale precum și procesele verbale ale ședințelor se pot desprinde multiplele aspecte ale activității Astrei, preocupările manifestate pe diverse planuri dar, deopotrivă, problemele financiare cu care ea s-a confruntat pe parcursul anilor, creșterea fondurilor, modul în care ele au fost folosite.

12. "Transilvania" XLIV, 1913, nr. 6, p. 397-401.

13. "Transilvania" XXX, 1899, nr. 8, p. 254.

14. "Transilvania", XXII, 1891, nr. 10, p. 290.

15. Ibidem, p. 293-295.

Fără să facem o ierarhizare a diferitelor laturi ale preocupărilor și activității Astrei, vom încerca, în cele ce urmează, să prezentăm aceste aspecte, grupându-le în câteva mari categorii, insistând însă și asupra unor realizări obținute în județul Hunedoara.

O grijă constantă a constituit-o înființarea de noi despărțăminte pentru răspândirea în păturile cele mai largi a culturii naționale, pentru stabilirea unei legături organice și unitare între diferitele ținuturi locuite de români, nici o muncă și nici o jertfă nefiind socotite prea mari pentru întruparea acestui ideal național. În 1874 se aducea la cunoștința adunării generale existența a 16 despărțăminte, între cele recente numărându-se Deva, Baia de Criș și Hațeg înființate în perioada 1873-1874, despărțământul Deva inaugurându-și activitatea prin constituirea unui fond pentru ajutorarea "elevilor de meserii" ¹⁶. Conform Regulamentului din 1869, care stipula organizarea a 22 despărțăminte, mai trebuiau înființate încă 6 asemenea reprezentanțe locale. În 1891 se înființa, în județul Hunedoara, despărțământul Brad (la 23 mai/4 iunie) și Orăștie (la 2/14 decembrie), pentru ca la noua arondare din 1899 în județ să existe despărțăminte Deva și Hunedoara, fără satele Nădăștia și Ocolișul Mare care țineau de Hațeg, Dobra (pentru cercul administrativ Ilia Mureșană), Brad (pentru cercurile administrative Brad, Baia de Criș și Hărțăgani), Hațeg (pentru cercurile administrative Hațeg, Pui, Petroșani, aparținându-i și satele Nădăștie și Ocolișul Mare), Orăștie (pentru cercurile administrative Geoagiu, Orăștie și comunele Răcățau și Sărăcsău din comitatul Alba Inferioară), iar în 1912 se înființa despărțământul Jiu, desprins din cel al Hațegului ¹⁷.

În strânsă legătură cu problema organizării de noi despărțăminte stă și cea a membrilor care își desfășurau activitatea în cadrul lor. Aceștia se împărțeau în patru categorii: fondatori, pe viață, ordinari și ajutători. Din Raportul prezentat la adunarea generală din 1913 de la Orăștie reiese că în anul 1912 Astra avea 149 membri fondatori, 445 pe viață, 1902 ordinari și 11.851 ajutători. Pentru județul Hunedoara numărul acestora era de 17 fondatori, 36 pe viață, 116 ordinari și 679 ajutători, cu un total de 849 membri ¹⁸. Printre membrii fondatori se numărau băncile Crișana (Brad), Decebal (Deva), Agricola și Corvineana (Hunedoara), Ardeleana (Orăștie) în timp ce banca Grănicerul din Dobra se număra printre membrii pe viață ¹⁹ (anexa 1).

Înființarea despărțămintelor nu a constituit o activitate în sine, ci s-a urmărit, în ultimă instanță, munca și roadele muncii, modul cum ele răspundeau dezideratelor majore de ridicare la cultură a poporului român. Aceasta s-a făcut prin forme specifice: biblioteci, prelegeri și conferințe, reprezentații teatrale, șezători culturale, cursuri de analfabeți, expoziții de tot felul, împărțirea gratuită a unor cărți. Semnificativă este în acest sens adunarea generală din 1899 de la Deva, care a votat Regulamentul pentru înființarea și administrarea bibliotecilor (anexa 2). În baza acestuia s-au înființat și au activat, în toate despărțămintele, biblioteci a căror înzestrare se făcea fie direct prin Comitetul Central al Astrei, fie pe plan local ²⁰. Din Raportul prezentat în 1913 reiese că în anul precedent

16. "Transilvania". VII, 1874, nr. 19, p. 225.

17. "Transilvania". XXII, 1891, nr. 3, p. 57; nr. 6 p. 187; nr. 7, p. 217-218; XXX, 1899, nr. IV V, p. 119; XLIV, 1913, nr. I, p. 204.

18. "Transilvania" XLIV 1913, nr. IV V, p. 248-249 și 317-318

19. "Transilvania" XLIV, 1913, nr. IV V, p. 196.

20. Eugenia Glodariu, Bibliotecile populare ale Astrei, I, în "Acta M.N.", VI, 1969 și II, în aceeași publicație, VII, 1970 Pentru bibliotecile care au activat în despărțămintele hunedorene Rodica Andruș, Din activitatea bibliotecilor înființate de Astra în județul Hunedoara, în "Sargetia", XX, 1987-1988, p. 389-395

existau, în întreaga Transilvania, 395 agenturi și 501 biblioteci populare, cărora le-au fost distribuite un număr de 13.565 broșuri²¹. În același an, în colecția "Biblioteca populară" au fost tipărite 11 titluri, cu conținut economic, religios și de igienă. Lucrările apărute în această colecție erau distribuite pe bază de abonament. Din numărul total de 11.851 de abonamente pe anul 1912, 691 erau din județul Hunedoara, majoritatea abonaților fiind plugari (anexa 3). Numai în acest an au fost distribuite abonaților 130.361 broșuri în 246.840 exemplare²².

Dintre prelegerile ținute în adunările generale care au avut loc în orașele hunedorene amintim: la Hațeg (1864), I. Rusu, "Despre românii din Dacia Aureliană"²³; la Deva (1874), dr. Gr. Silași, "Însemnătatea literaturii române tradiționale"; dr. I. Al. Lapedatu, "Cultura poporului, în special la români"; Axente Sever, "Cauzele mizeriei poporului român, urmările și încercări de a o delătura"; Zaharia Boiu, "Casa română"; I. V. Rusu, "Viața și operele lui Samuil Clain Micu"; dr. Gheorghe Vuia, "Despre arderea cadavrelor"²⁴; la Orăștie (1884), I. Axente Sever, "Disertațiune economică"; la Hațeg (1891), Zaharia Boiu, "Academia Română"; Paul Olteanu, "Schită monografică a opidului Hațeg"; la Deva (1899), dr. Ilie Beu, "Despre pelagră"; Cornel Diaconovici, "Producțiunea noastră literară" și, la Orăștie (1913), prof. Silviu Dragomir, "Drepturile istorice ale românilor de pe pământul crăesc"; dr. Ioan Radu, "Lectura științifică la noi"²⁵. Importantă este hotărârea luată în adunarea de la Deva, din 1874, ca disertațiile cu cuprins practic să fie tipărite integral în revista Transilvania²⁶.

Forme des utilizate și în activitatea despărțămintelor, susținute, de regulă, de intelectuali din zonă, chiar dacă nu la nivelul celor prezentate în adunările generale ale Astrei, se bucurau de o largă audiență de public. Ținute fie cu ocazia adunărilor cercuale ale despărțămintelor, fie cu alte ocazii, dar tot pe plan local, numai în 1912 au avut loc, în toate despărțămintele, peste 1100 asemenea manifestări culturale, având un auditoriu de cca. 125.000 de persoane²⁷. Dintre cele care au avut loc în despărțămintele hunedorene amintim conferințele de la Brad (Tr. Suciu - "Napoleon cel Mare", M. Stoica "Începuturile creștinismului și emigrarea popoarelor", dr. Ioan Radu, "Viața omului preistoric") având, de regulă, peste 250. ascultători²⁸. Trebuie menționate și prelegerile ținute în satele despărțămintelor hunedorene, ca de exemplu la Nevoeș, Boholt, Almașul Sec, Stănțești-Ohaba, Fintoag, Lăpugiu de Jos, Roșcani, Teliuc, Buituri, Mănerău. Numai în 1912 în despărțământul Deva s-au ținut, în 13 comune 57 prelegeri (8 pe teme culturale, 4 de igienă, una pe probleme de drept), în despărțământul Dobra 18 prelegeri în 76 comune (două pe teme culturale, 6 de asociere, 5 economice, două de asigurări și tovărășii) iar în despărțământul Hunedoara 12 prelegeri în 52 comune (una pe teme culturale, două de asociere, 4 economice, una de asigurări și tovărășii, două de literatură

21. "Transilvania", XLIV, 1913, nr. IV - V, p. 204.

22. Ibidem, p. 205.

23. "Transilvania", XXI, 1888, nr. 19-20, p. 158.

24. "Transilvania", VII, 1874 nr. 17-18, p. 199; VIII, 1875, nr. 3 p. 31-34; nr. 21, p. 274; nr. 22, p. 268b.

25. "Transilvania", XV, 1884, nr. 19-20, p. 153; XXIII, 1892, nr. 7, p. 215-230; XXX, 1899, nr. 8, p. 256-264; XLIV, 1913, nr. VI, p. 427, nr. IV - V, p. 401-409.

26. "Transilvania", VII, 1874, nr. 17-18, p. 201.

27. "Transilvania", XLIV, 1913, nr. IV - V, p. 199.

28. Ibidem, p. 278-279.

și limbă, 4 pe probleme de drept)²⁹. Menționăm că pentru aducerea la cunoștința publicului larg a celor mai valoroase disertațiuni, cu conținut practic, încă la adunarea generală de la Deva, din 1874, se hotărâ tipărirea și împărțirea lor în popor³⁰.

Seratele muzical-artistice, altă formă a activității culturale, au fost, din păcate, slab reprezentate în despărțămintele hunedorene - numai 7 și numai în zona Brad (anexa 4), față de un total de 198 la nivelul întregii Asociațiuni.

Plecând de la necesitatea științei de carte, Astra a organizat, prin despărțămintele sale, cursuri pentru analfabeți în 46 comune cu 890 cursanți. Pentru județul Hunedoara s-a detașat cursul organizat în satul Scroafa - despărțământul Brad, ținut cu 25 cursanți de către preotul G. Simedrea care a fost recompensat de Comitetul Central cu un premiu de 50 coroane. Alte asemenea cursuri au mai ființat: la Deva (învățător Nicolae Igna cu 4 cursanți), Biscaria (preot Adam Lula cu 15 cursanți), Baștea (preot Partenie Stoica cu 12 cursanți), Bărești-Dobra (preot Octavian Albani cu 20 cursanți), Mihăiești (preot A. Opreanu cu 14 cursanți), Valea Lupului - Hațeg (învățător Șerban Șerban cu 30 cursanți), în timp ce cercurile de la Hondol și Certejul de Sus au fost oprite de jandarmi³¹.

Deși nu ține direct de activitatea culturală, trebuie menționat că Astra s-a interesat de existența și activitatea tuturor asociațiilor, tovărășiilor, reuniunilor și însoțirilor de credit existente, îndemnând în permanență la organizarea lor. Dăm în anexă toate aceste categorii care ființau în județul Hunedoara la data adunării generale de la Orăștie din 1913 (anexa 5). În același an s-au reluat în discuție problemele propagandei economice și cooperatiste, care au stat și în atenția adunării generale de la Sibiu, din 1912, consemnându-se înființarea a 12 noi însoțiri, printre care și a băncii populare din satul Vaca, în despărțământul Brad³². În obținerea acestor rezultate au avut merite și conferențiarul specializat și Asociațiunii. Astfel, Aurel Cosciuc, conferențiar agronomic, menționa în raportul prezentat în fața adunării generale de la Orăștie, din 1913, că a vizitat 72 comune, în 66 dintre ele ținând prelegeri (în total 145, din care: 11 despre însoțiri, 108 pe teme economice, 6 de cultură generală și 20 religioase), în comitatele Alba Inferioară, Turda-Arieș, Bihor și Hunedoara. Prin grija sa, au fost înființate în 1912 două însoțiri de credit "Reiffeisen" și o Reuniune de asigurare a vitelor³³. Pentru concursul organizat în vederea ocupării postului de conferențiar cooperativ, odată cu cererea de înscriere, George Stoica depune și un Program de activitate pentru cel care va ocupa postul, program care urma să fi îmbunătățit în urma cercetărilor practice, de teren. Menționând că Vasile Stroescu - boierul român basarabean care a ajutat cu sume substanțiale înființarea de biblioteci populare - a făcut și o donație pentru înlesnirea inițierii activității cooperatiste, Gh. Stoica propune, ca mijloace practice de activitate, organizarea de cursuri sistematice

29. Ibidem.

30. "Transilvania", VII. 1874, nr. 20, p. 234. Cu aceeași ocazie s-a reluat în discuție propunerea făcută în adunarea generală de la Gherla (1868) de către Ladislau Vajda privind tipărirea de cărți populare care să trateze, cu precădere, probleme economice. Susținută și de dr. Iosif Hodoș, propunerea va fi acceptată de adunarea generală.

31. "Transilvania", XLIV. 1913, nr. IV - V p. 283-284. Datele se referă numai la anul de învățământ 1912-1913.

32. Pamfil Matei, op. cit., p. 270.

33. "Transilvania", XLIV. 1913, nr. IV - V, p. 275-277

cu învățătorii și preoții care să explice sătenilor avantajele cooperativelor, organizarea unor cursuri de vară pentru săteni și stimularea înființării de însoțiri, cooperative și bănci sătești³⁴.

Tot pentru ridicarea la o bună cunoaștere a problemelor economice în general, dar deopotrivă și pentru încurajarea îmbrățișării meseriilor, Astra a acordat numeroase stipendii și ajutoare materiale învățăcelilor. În anexa la Raportul prezentat în 1874, la Deva, se menționează 380 fl. acordați ca stipendii³⁵, preliminarându-se pentru anul următor 420 fl. și anume: două a 50 fl. și 20 a 16 fl.; în 1884 (la Orăștie) se raporta alocarea a 960 fl.³⁶ pentru ca în Raportul prezentat în 1913 să fie detaliată situația stipendiștilor, după fundațiunile din care au fost acordate sumele. Astfel, din fundațiunea T. Sandul se acordă o bursă de 400 coroane pentru învățarea metalurgiei, una de 400 coroane pentru industria lemnului și metalului și una de 700 coroane pentru școala superioară de industrie din Cașovia, iar din donația lui Vasile Stroescu: 600 k. pentru industria lemnului, 2500 k. pentru dantelărie la Viena și 2500 k. pentru dantelărie la Praga, și 600 k. pentru industria lemnului la Câmpulung³⁷. În afară de donații ale unor particulari, Astra a dispus și de sume oferite de instituții. În 1891, din donația societății "Transilvania" s-au acordat 16 ajutoare a 25 fl. pentru băieții care doreau să învețe meseriile de croitor, lăcătuș, mașinist, cojocar, rotar, cismar și măcelar³⁸. Fără a face o prezentare exhaustivă a elevilor-ucenici stipendiști din județul Hunedoara, vom aminti totuși câțiva dintre ei: în 1882- 1884: Costea Ion (pentru măcelar la Orăștie), Cismașiu Andrei (pentru croitor la Hațeg), Forășiu Mihail (pentru măcelar la Rapolt), Filip Zaharie și Necșa Samson (pentru păpucari la Deva), Golcea Avram (pentru faur la Brad)³⁹, Ion Stoica din Ormindea pentru meseria de fotograf, iar în 1891 Inocenție Crișan (croitor la Orăștie)⁴⁰. Despărțămintele hunedorene s-au preocupat în permanență de încurajarea învățării meseriilor. În 1874, spre exemplu, dr. Silași propunea să se acorde diplome sau premii intelectualiilor satelor care vor îndrepta 10 băieți să îmbrățișeze cariera meseriilor, iar Nicolae Ciacian propunea ca la proxima adunare generală să se prezinte situația tuturor stipendiștilor Astei⁴¹, pentru ca, în 1891, la adunarea generală a despărțământului Deva, ținută la Săcărâmb, să se ceară ca din cei 155 fl. încasați ca taxe de membru, să se lase pe seama despărțământului 60 fl. pentru instituirea a 6 ajutoare pentru "învățăcelii români industriași".

Dar Astra a acordat, deopotrivă, stipendii și ajutoare elevilor și studenților, atât pentru institutele de învățământ din țară cât și pentru cele din străinătate. În anii 1872-1874 se alocau, în acest sens, un total de 2320 fl.⁴² (anexa 6), pentru anii 1884, 1891 și 1899 ele fiind cuprinse între 320-550 fl. - prezentate în Rapoartele generale, defalcate pe

34. Ibidem, p. 227 și 285-288.

35. "Transilvania", VII, 1874, nr. 22, p. 276-279.

36. "Transilvania", XV, 1884. Ratociniul este publicat ca anexă la Raport, paginile fiind nenumerate. În același an despărțământul Deva punea temelia pentru înființarea unui fond pentru ajutorarea "elevilor de meserii".

37. "Transilvania", XLIV, 1913, nr. IV - V, p. 358-359.

38. "Transilvania", XXII, 1891, nr. 8 p. 254. Din ordin guvernamental, ajutorul sistematic oferit de societatea "Transilvania" va fi sistat în 1899 - cf. "Transilvania", XXX, 1899, partea oficială, p. 107.

39. "Transilvania", XV, 1884, nr. 15-16, p. 124.

40. "Transilvania", XXII, 1891, nr. 5, p. 156.

41. "Transilvania", VII, 1874, nr. 20, p. 234.

42. Sumele alocate nu sunt defalcate pe fundații.

fundațiuni: din fundațiunile proprii ale Astrei, o bursă de 100 fl., din fundațiunea Martinovici o bursă în vigoare constantă de 60 fl.; din fundațiunea Dobăca o bursă oscilând între 50-60 fl.; din fundațiunea Răureanu o bursă între 40-50 fl.; din fundațiunea Basotă o bursă constantă de 20 fl.; din fundațiunea Galliană o bursă constantă de 60 fl.; din fundațiunea Tofăleană o bursă constantă de 20 fl. și una de 40 fl., iar în 1899 din nou înființate fundațiuni Roman două burse constante de 60 fl. și din fundațiunea Moga o bursă constantă de 40 fl. (anexa 7). Pentru anul 1913 Raportul general prezentat la Orăștie cuprinde, detaliat atât bursele, - după fundațiuni - cât și institutele de învățământ pentru care au fost acordate (anexa 8). Dintre bursierii hunedoreni amintim, doar pentru anul 1891, pe Valeria Degan din Veșel, Silvia Piso din Săcărâmb (pentru școala de fete din Sibiu) și Gavril Todica, elev la gimnaziul din Brașov care, deși nu născut în Județul Hunedoara își va desfășura aici rodnică sa activitate de culturalizare a maselor⁴³. Trebuie menționat, tot în această ordine de idei, că, la adunarea generală din 1884 de la Orăștie se anunța hotărârea Astrei ca, pentru înlesnirea studiilor, să se acorde solicitanților împrumuturi care să fie restituite după absolvire⁴⁴.

O preocupare deosebită a manifestat asociațiunea pentru înființarea unei școli proprii, la Sibiu, în care să se asigure educarea și întreținerea fetelor de vârstă școlară. Raportul prezentat în 1884 anunța că s-a stabilit planul de zidire a școlii - care urma a fi amplasată lângă sediul Astrei, dar suma prevăzută inițial (30.000 fl.) neacoperind necesarul pentru construirea a opt săli de clasă, se cerea o suplimentare de 10.000 fl. Construcția se angaja prin licitație publică, iar proiectata clădire urma a fi primul institut român de fete, cu internat, din întreaga monarhie⁴⁵. Având în vedere importanța acestui institut de învățământ s-a aprobat suplimentarea de fonduri, hotărându-se totodată că dacă, în final, cheltuielile de construcție vor depăși 40.000 fl. ele vor fi suportate dintr-un împrumut acordat de Asociațiune cu o dobândă de 5%, suma urmând a fi rambursată treptat, din colecte⁴⁶. Aceste colecte n-au întârziat să se adune. În 1891, spre exemplu, se raporta donația de 200 fl. a notarului Aurel Maniu din Oravița, care stipula capitalizarea sumei, iar din dobânzile aferente acordarea unor burse elevelor de la școala de fete; cea a Institutului de credit "Albina" care dona 500 fl. pentru 10 stipendii și 500 fl. pentru întreținerea școlii și cea de 100 fl. a lui Ludovic Simion din Sângeorzul de Câmpie⁴⁷. Din Județul Hunedoara sunt semnalate subscrierile lui Maria Vesc, Toma Sinde și Aron Herbai din Dobra, Dumitru Băzovanu din Gura Dobrii și Gheorghe Știrb din Sântuhalm - și chiar dacă suma subscrisă de ei este, în total, de numai 3 fl. și 50 cr., rămâne semnificativă adeziunea la acoperirea, măcar în parte, a necesităților materiale, adeziune care s-a manifestat prin foarte multe subscrieri, din întreaga Transilvanie⁴⁸. Pentru stimularea subscrierilor și donațiilor se hotăra, tot în 1891, deschiderea unei "Cărți de aur" în care să fie nominalizați donatorii sumelor de 500 fl. și mai mult și afișarea, în sala festivă a școlii de fete din Sibiu, a portretelor președinților Astrei și a "binefăcătorilor distinși"⁴⁹.

43. "Transilvania", XXII, 1891, nr. 8, p. 237; nr. 12, p. 371.

44. "Transilvania", XV, 1884, nr. 17-18, p. 131.

45. Ibidem, p. 132.

46. Ibidem, p. 141.

47. "Transilvania", XXII, 1891, nr. 8, p. 243 și p. 248.

48. Ibidem, nr. 12, p. 384.

49. Ibidem, nr. 9, p. 277.

Dar nu numai organizarea și dotarea școlii proprii a stat în atenția Astrei, ea preocupându-se, deopotrivă, de toate școlile românești. În afara faptului că, încă în 1874, se propunea în adunarea generală înființarea unei școli de fete în Cluj și se cerea situația fondurilor adunate de despărțământul Brașov pentru ridicarea unui institut pentru copii săraci de aici, se solicita acordarea de premii și ajutoare bănești pentru întocmirea unei istorii a evenimentelor din 1784, a unei gramatici germano-române, pentru tipărirea lucrării lui I. Chițu "Viți'a cultivată", precum și pentru acoperirea unor necesități a două școli românești din secuime⁵⁰, câțiva ani mai târziu, în 1891, se propunea împărțirea de burse gratuite unor elevi săraci⁵¹ precum și preluarea în buget a 1000 fl. pentru pregătirea - prin stipendii - a unor elevi și eleve pentru a deveni cadre didactice, în speță pentru muzică instrumentală⁵². Tot în legătură cu stimularea gustului pentru muzică trebuie puse și propunerile făcute la adunarea generală din 1874 privind acordarea unei burse pentru studierea "artei muzicii" unui tânăr talentat care să ajungă culegător de folclor și compozitor de melodii românești (aparținând dr. I.A. Lapedatu) și a unui premiu pentru cea mai bună colecție de cântece românești naționale (aparținând lui Dimitrie Căteanu) precum și donația de doi galbeni a dr. Francisc Hossu-Longin, din care să se premieze acel învățător din despărțăminte care va organiza cu elevii săi cel mai bun cor în decursul anului școlar⁵³.

Preocupată deopotrivă de cultura de masă dar și de activitatea științifică, Astra a acordat o atenție deosebită înființării secțiilor științifice. Problema a fost luată în discuție încă din 1864, la adunarea generală de la Hațeg, unde Ioan Popasu propunea și desfășurarea unei activități literare și culturale de interes general⁵⁴. Dacă în 1874 secțiile nu erau încă constituite, la adunarea din 1913 de la Orăștie se vorbea pe larg despre activitatea acestora, se anunța reorganizarea secției școlare - care a dezbătut problema manualelor pentru școlile secundare; se discuta înființarea secțiilor de drept, științe sociale și igienă, se încredința lui Enea Hodoș redactarea Dicționarului neologismelor și provincialismelor limbii românești. Din Raportul prezentat se desprind și unele informații referitoare la județul Hunedoara. La acea dată erau membri ai secțiilor științifice - literare dr. Ioan Radu - directorul gimnaziului din Brad, dr. Silviu Dragomir - originar din Gurasada, Vasile Osvadă - director de bancă în Hunedoara și Victor Onițiu din Deva. Cu ocazia adunării este ales membru al secției istorice Victor Bontescu din Hațeg iar ca membri corespondenți ai secției școlare profesorii Ștefan Albu, Vasile Boneu, dr. Pavel Opiș, dr. Ioan Radu, Ioan Keri și dr. Traian Suciu de la gimnaziul de Brad, învățătorul Ioan Gherman și Reuniunea învățătorilor din aceeași localitate. Se hotăra totodată ca din fondul Nicolae Densușianu constituit după decesul său din dreptul de proprietate asupra scrierilor și operelor sale tipărite și manuscrise (din vânzarea cărora se realizaseră deja 4438 coroane și 57 f.), 20% să se capitalizeze iar 80% să se folosească pentru publicarea și premiera de studii istorice precum și pentru sprijinirea celor care întreprind cercetări istorice și publică lucrări de profil. Deosebit de importantă este hotărârea ca de la 1

50. "Transilvania", VII, 1874, nr. 19, p. 201 și p. 227.

51. "Transilvania", XXII, 1891, nr. 7, p. 214.

52. Ibidem, nr. 9, p. 282. Pentru întărirea corpului didactic al școlii de fete din Sibiu s-a hotărât ca pe viitor veniturile cadrelor de aici să fie echivalente cu al profesorilor cel mai bine retribuiți de la școlile medii românești din Transilvania (idem, nr. 8, p. 246).

53. "Transilvania", VII, 1874, nr. 20, p. 234-235; XXII, 1891, nr. 10, p. 312.

ianuarie 1914, pentru uzul secțiilor științifice să se reînființeze "Analele Asociațiunii" care să cuprindă, în 2-3 numere pe an, numai studii de specialitate, iar revista "Transilvania" să fie transformată în revistă lunară, de popularizare, în care să se publice numai articole care pot fi înțelese de publicul larg al cărturarilor⁵⁵.

Apărută în 1868, revista "Transilvania" a necesitat un permanent efort financiar, de cele mai multe ori cheltuielile de tipărire nefiind acoperite din încasările din abonamente, al căror număr era relativ mic. Dacă în 1873 se înregistrau 238 abonați, numărul lor scădea la numai 200 în anul următor, fapt care însă nu descurajează Asociațiunea, a cărei deviză rămâne, așa cum se sublinia în 1874 "cultura poporului român, în interesul prestigiului său, față cu reuniunile de asemenea natură a altor națiuni", considerând că în acest scop, cu greu s-ar putea lipsi de o foaie proprie⁵⁶. În preliminarul bugetului pe 1885 supus spre aprobare adunării generale de la Orăștie (1884) se prevedeau 1100 fl. anual pentru redactarea "Transilvaniei" și numai 200 fl. încasări din abonamente⁵⁷, lucru lesne de înțeles dacă ținem cont de faptul că ea se distribuia gratuit membrilor fondatori, pe viață și ordinari iar cei cu taxe anuale plăteau doar 1 fl. pe an drept abonament⁵⁸. Din tirajul de 750 exemplare pe anul 1890, de exemplu, 580 au fost distribuite gratuit membrilor Asociațiunii, 18 despărțămintelor, 49 bibliotecilor școlare sau au fost schimbate cu alte publicații și numai două s-au trimis unor abonați. Această explicație de ce în anul 1891, adunarea generală era încunoștințată că suma de 400 fl. votată pentru tipărirea revistei nu a fost suficientă, fapt care a determinat ca, din cei 1000 fl. alocați pentru premiarea unor studii științifice, 260 fl. să fie folosiți pentru plata colaboratorilor revistei⁵⁹.

În atenția Astei a stat, deopotrivă, organizarea și îmbogățirea permanentă a bibliotecii și a muzeului propriu. Mutată în clădirea proprietate a Astei, în 1884, bibliotecii i-a fost asigurat fondul de carte și periodice mai cu seamă prin donații, la fel ca și colecțiile muzeale. În adunarea generală de la Hațeg din 1891 se aducea la cunoștință faptul că a fost donată întreaga bibliotecă a prof. Simion Manguica, membru al Academiei Române, iar protopotul Romul Crainic din Dobra dăruia muzeului o piesă pentru colecția numismatică⁶⁰, pentru ca, în 1899 Ilarion Pușcariu să dăruiască muzeului fluierul lui Avram Iancu. La finele anului 1898 biblioteca dispunea de 3629 opuri în 5122 volume, 3729 broșuri și 22 hărți, mare parte donate de Academia Română din București, sau de unii particulari⁶¹, față de 1989 titluri în 4958 volume și 4237 broșuri în 1890⁶², pentru ca în 1913 (la Orăștie) să se comunice că fondul bibliotecii ajunsese la 6816 opere în 8709 volume⁶³. Cu același prilej se menționau și donațiile pe seama muzeului, făcute de

54. Pamfil Matei, op. cit., 153-154.

55. "Transilvania", XLIV, 1913, nr. IV - V, p. 206 și p. 360-387. Problema secțiilor științifice este amplu și competent tratată în lucrarea lui Pamfil Matei. Ne-am rezumat la a aminti doar problemele legate de ele care au fost discutate în adunările generale ținute în județul Hunedoara.

56. "Transilvania", VII, 1874, nr. 18, p. 226.

57. "Transilvania", XV, 1884. Anexă la Raport, pag. nenumerate.

58. Ibidem, nr. 17-18, p. 142.

59. "Transilvania", XXII, 1891, nr. 8, p. 250.

60. Ibidem, nr. 9, p. 273 și p. 283.

61. "Transilvania", XXX, 1899, partea oficială, p. 56-57.

62. "Transilvania", XXII, 1891, nr. 8, p. 249-250.

63. "Transilvania", XLIV, 1913, nr. IV - V, p. 207.

particulari, printre care și din județul Hunedoara sau din alte părți, dar legate de județ. Astfel, O. C. Tăslăuanu dona 13 fotografii cu port popular din ținutul Orăștiei, I. Moldovan din Băița un sigiliu vechi, Cornel Popescu din Hațeg un pomelnic familiar vechi din Silvașul de Sus iar Eugenia Laurian Pop, tot din Hațeg, 6 documente emise de Maria Terezia și 75 piese de port, podoabe și obiecte de uz casnic provenind din satele Valea Dobrii, Lelese, Alun, Grădiște, Meria, Păucinești, Lunca Cernei și Luncani ⁶⁴.

Toate donațiile făcute pe seama bibliotecii și muzeului precum și contribuțiile bănești ale unor particulari sau instituții bancare, cu diverse ocazii și pentru diverse scopuri, în afara faptului că demonstau largă adevărată românească la activitatea Astrei, au avut și un important rol material, scutind-o de anumite cheltuieli și permițându-i concentrarea eforturilor financiare spre rezolvarea unor importante probleme care-i stăteau în față. Analizând balanțele de venituri și cheltuieli (Ratiociniu) prezentate la adunările generale ținute în județul Hunedoara, putem urmări atât starea materială a Astrei cât și creșterea treptată a fondurilor proprii și fundațiilor constituite din donațiile făcute pe seama sa și purtând numele donatorului.

În 1874 se prezenta Ratiociniu pentru perioada scursă de la adunarea generală din 1872 (adunarea programată pentru 1873 neputând avea loc din cauza unei epidemii). La finele anului 1873 se înregistra un sold de 56.672 fl. 78 cr. iar la data adunării generale din 1874 el era de 59.285 fl. 59 cr. Deși s-au făcut încasări destul de importante (12.080 fl. 55 cr. dintre care peste 4.400 din taxe de membru și peste 2.500 fl. din dobânzi după capitalurile depuse spre fructificare), creșterea efectivă a fondului a fost de numai 2.612 fl. 80 cr. (cele mai importante cheltuieli fiind făcute pentru stipendii și ajutoare - peste 2.700 fl. și pentru tipărirea revistei "Transilvania" - 1.460 fl) ⁶⁵.

Pentru anii 1884, 1891 și 1899 situația este prezentată defalcată pe fonduri (anexa 9), dînd posibilitatea unor comparații și concluzii. Fondul propriu al Astrei, de 161.727 fl. 58 cr. în 1884, înregistrează o scădere substanțială în 1891 (90.977 fl. 95 cr.) pentru a reveni în 1899 la 147.930 fl. 98 cr. , fără însă a mai atinge nivelul din 1894. Explicabil dacă ținem cont de faptul că este perioada unor importante realizări ale Astrei care au necesitat, deopotrivă, muncă susținută și eforturi materiale ⁶⁶. În privința fundațiilor - ele sunt 12 în 1884, 7 în 1891 - când se înregistrează și 4 depozite, pentru ca în 1899 să ființeze 9 fundațiuni și două depozite. Numărul fundațiilor va crește substanțial în următorii ani, ajungând la 37 în 1913 când, așa după cum rezultă din Ratiociniul prezentat la Orăștie, fondul propriu al Astrei era de 420.639 coroane și 11 fileri, în timp ce al fundațiilor se ridica la 819.983 coroane și 55 fileri, existând și un depozit (A. Nichita) de 357 coroane și 37 fileri (anexa 10).

Fără a intra în detalii privind sursele de venituri și cheltuielile care au fost făcute, subliniem că, întotdeauna Astra s-a îngrijit să-și asigure fondurile necesare, a știut să le fructifice cu dobândă și a orientat cheltuielile exclusiv pentru asigurarea împlinirii dezideratelor care i-au stat în față.

Sprijinită de toate categoriile socio-profesionale, care i-au înțeles rolul și importanța în viața românilor transilvăneni, Astra s-a străduit, și a reușit, printr-o activitate

64. Ibidem, p. 323-325.

65. "Transilvania", VII, 1874, nr. 22, p. 276-279.

66. Problema este pe larg prezentată în lucrarea lui Pamfil Matei.

---

bine organizată, permanentă și diversă să ridice la un nivel incomparabil cu cel existent înainte de înființarea ei, viața culturală românească, să impulsioneze dezvoltarea economică a satelor românești, să deschidă căi nebătute încă, împlinindu-și pe deplin nobila misiune căreia i s-a dăruit.

Membrii Astei la finele anului 1912

	Fondatori	Pe viață	Ordinari	Ajutători	Total
În județul Hunedoara:	17	36	116	679	849
din care:					
despărțământul Brad	3	10	20	215	248
" Deva	1	4	24	49	78
" Dobra	-	2	17	77	96
" Hateg	-	3	26	164	193
" Hunedoara	4	4	12	113	133
" Jiu	-	2	8	-	10
" Orăștie	9	12	9	61	91
Total Astra:	149	445	1902	11851	14347

După "Transilvania", XLIV, 1913, nr. IV - V, p. 317-318

II

REGULAMENT

pentru înființarea și administrarea bibliotecilor populare ale "Asociațiunii transilvane
pentru literatura română și cultura poporului român,

§ 1. Pentru atingerea scopului Asociațiunii care este: înaintarea culturii poporului român, între alte mijloace §-1. 2 din statute prevede și înființarea de biblioteci populare prin comunele din despărțăminte. iar înființarea și prevederea acestora cu lectură acomodată pentru popor § 45 din statute le pune în sarcina comitetelor cercuale ale Asociațiunii.

§ 2. Scopul bibliotecilor populare este: răspândirea cunoștințelor folositoare de ori-ce ram al activității omenești și dezvoltarea gustului de citit la poporul român.

§ 3. Drept mijloace pentru înființarea bibliotecilor populare servesc sumele lăsate conform statutelor Asociațiunii la dispoziția comitetelor cercuale, colectele, contribuiriile membrilor și eventualele daruri, ce s-ar face în acel scop.

§ 4. Bibliotecie populare formează proprietatea "Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român" și stau sub supravegherea și controla (sic!) comitetelor cercuale; evidența bibliotecilor populare o poartă biroul comitetelor cercuale, iar directorii în rapoartele lor anuale despre activitatea despărțămintelor vor arăta comitetului cercual numărul, starea și modul de funcționare al bibliotecilor populare (§§ 39 și 43 din regulamentul afacerilor interne pentru despărțămintele Asociațiunii).

§ 5. În comunele mai mari, unde împrejurările locale permit, se vor înființa biblioteci populare stabile, iar pentru comunele mai mici se va adopta sistemul așa numitelor biblioteci populare ambulante.

§ 6. Procurarea cărților o prevăd comitetele cercuale după un plan și cu un scop determinat. Cărțile vor trebui să întrunească drept primă condițiune: stil ușor, popular și tractând cu preferință chestiuni ce se referesc la lipsele zilnice ale locuitorilor români din comunele aparținătoare despărțămintelor ca: chestiuni de agricultură, pomărit, grădinărit, vierit, stupărit, industrie, comerț, drept, igienă ș. a., fără de a se trece cu vederea scrierile beletristice de cuprins instructiv și distractiv, scrierile de cuprins istoric, etnografic și religios-morale. Pentru orientarea comitetelor cercuale, comitetul central va publica un repertoriu de cele mai potrivite cărți pentru bibliotecile populare, care se va întregi din timp în timp.

N-au loc în bibliotecile populare scrieri care propagă idei ireligioase sau imorale, antinadinsctice și anticonstituționale.

§ 7. Bibliotecile stau sub imediata îngrijire a agenturilor, care vor încredința unei anumite persoane purtarea agendelor de bibliotecar; acesta va avea să se ocupe în special cu administrarea bibliotecii, să poarte registrele necesare, să îngrijească de bunăstarea ei și să împrumute cărțile din bibliotecă pentru citire.

§ 8. Agentura va face raport în fiecare an până la 15 decembrie comitetului cercual despre starea bibliotecii populare, arătând câți locuitori s-au folosit de ea și ce cărți au fost mai des citite.

§ 9. Fiecare bibliotecă populară va fi prevăzută cu inventar, din care un exemplar se păstrează la comitetul cercual. În inventar au să fie înșirate toate cărțile ce constituie biblioteca, cu indicarea autorului, a titlului cărții, a locului și anului tipăririi și a numărului volumelor. Toate cărțile au să poarte sigiliul despărțământului căreia îi aparțin, iar la bibliotecile stabile și sigiliul agenturii comunale.

Blanchetele pentru inventare se vor da din partea comitetului cercual.

§ 10. Bibliotecile populare ambulante se compun din grupuri sau mici biblioteci de aceeași mărime, cuprinzând fiecare grup cărți din deosebitele ramuri de literatură română, adăpostite în dulapuri de același fel; cărțile din singuratecele dulapuri formează tot atâtea biblioteci ambulante; ele se însemnează cu numeri deosebiți, având fiecare grup inventar special.

Sediul despărțămintelor este totodată și sediul bibliotecilor populare ambulante.

§ 11. Atât bibliotecile stabile, cât și cele ambulante se vor adăposti în localuri scutite de umezeală și de pericolul de foc. Agentura comunală și bibliotecarul sunt responsabili pentru buna conservare a bibliotecii.

§ 12. Timpul cât are să stea o bibliotecă ambulantă într-o comună îl fixează comitetul cercual; peste acel timp nici o agentură nu poate reține aceeași bibliotecă în comuna sa, ci are să o schimbe comitetul cercual au altă bibliotecă ambulantă. Schimbarea reciprocă a bibliotecilor ambulante se face la un termen anumit, ce-l fixează comitetul cercual.

§ 13. Bibliotecile populare ale Asociațiunii se pun gratuit la dispoziția poporului român știutor de carte de pe teritoriul despărțămintelor.

§ 14. Privitor la împrumutarea cărților din bibliotecile populare sunt de observat următoarele reguli:

a) Bibliotecile populare stau deschise în timpul ce-l va fixa agentura comunală. Cărți afară de comună nu se împrumută.

b) Nimeni nu poate împrumuta de odată mai mult decât o carte din bibliotecă.

c) Cărțile se dau din bibliotecă pe lângă revers de primire care se restituie la înapoierea cărții.

d) Nimeni nu poate ține la sine cartea împrumutată mai mult de 14 zile, fără învoirea bibliotecarului.

e) Pentru înapoierea cărții în starea în care a primit-o este răspunzător cititorul care a împrumutat cartea din bibliotecă; el este dator a recompensa ori ce deteriorare a cărții împrumutate.

f) Cei ce strică ori murdăresc cărțile împrumutate au să rebonifice dauna cauzată și în cazul de repetiție își pierd dreptul de a mai împrumuta cărți din biblioteca populară.

"Transilvania", XXX, 1899, partea oficială, p. 64-66

III

Situația abonaților la "Biblioteca populară" pe anul 1912

D e s p ă r ț ă m ă n t u l :

	Brad	Deva	Dobra	Hațeg	Hunedoara	Jiu	Orăștie	Total Hunedoara	Total Astra
plugari	180	36	56	111	110	2	36	531	9536
preoți	8	2	7	7	1	2	7	34	479
învățători	14	4	6	12	2	6	8	52	687
meseriași	4	7	5	28	-	2	4	50	736
funcționari	-	-	-	2	-	-	2	4	103
directori de bancă	4	-	-	3	-	-	1	8	98
studenți	3	-	-	-	-	-	1	4	37
militari	-	-	-	-	-	-	1	1	8
avocați	1	-	-	-	-	-	1	2	39
medici	-	-	-	-	-	-	-	-	13
privatieri	-	-	-	-	-	-	-	-	9
instituții	1	-	3	1	-	-	-	5	105
Total:	215	49	77	164	113	12	61	691	11851

"Transilvania", XLIV, 1913. nr. IV - V, p. 319

IV

Biblioteci - Agenturi - Activități (pe anul 1912)

	Comune	Agenturi	Biblioteci	Prelegeri	Conferințe	Serate muzical artistice
Total Astra	2805	395	501	1100	101	198
În județul Hunedoara	449	15	47	43	8	7
din care:						
desp. Brad	72	5	26	-	7	7
" Deva	57	-	-	13	-	-
" Dobra	76	2	2	18	-	-
" Hațeg	105	4	14	-	-	-
" Hunedoara	52	-	1	12	1	-
" Jiu	14	înființat abia la 13 VII 1912. Nu raportează nimic				
" Orăștie	73	4	4	-	-	-

După "Transilvania", XLIV, 1913, nr. IV - V, p. 317-318

V

Institute, reuniuni, bănci existente la finele lui 1912

Despărțământul Brad

1. "Crișana" - institut de credit și economii în Brad, înființată în 1891
2. "Zărădeana" - în Băița, înființată în 1895
3. Reuniunea de înmormântare - Brad, înființată în 1904
4. Reuniunea de înmormântare, în Băița, înființată în 1908
5. Reuniunea pentru asigurarea vitelor - Brad
6. "Industria" - însoțire economico-financiară în Brad, înființată în 1911
7. "Mătca" - institut financiar - economic în Tebea, înființat în 1910
8. "Libra" - însoțire de credit, în Crișcior, înființată în 1911

Despărțământul Deva

1. Reuniunea femeilor din comitatul Hunedoara - înființată în 1886
2. "Hondoleana" institut de credit și economii, în Hondol
3. Reuniunea de înmormântări, în Deva
4. Corul bisericesc gr.-ort. român, în Deva
5. Corul bisericesc gr.-ort. român, în Săcărâmb

6. Corul bisericesc gr. ort. român în Hondol
7. Corul bisericesc gr. ort. român în Buruiene
8. Casina română în Deva, înființată în 1867

Despărțământul Dobra

1. Cor bisericesc și de concerte, în Dobra
2. Cor bisericesc și de concerte, în Câmpuri
3. Cor bisericesc și de concerte, în Ilia
4. Reuniune de cântări, în Câmpuri
5. Reuniune de cântări, în Săcămaș
6. Reuniune de înmormântări, în Ilia
7. Reuniune de muzică, în Ilia
8. Institutul de credit "Grănițerul", în Dobra
9. Institutul de credit "Progresul", în Ilia
10. Institutul de credit "Orientul", în Dobra
11. Însoțire Reiffesen, în Câmpuri
12. Însoțire Reiffesen, în Almaș - Săliște
13. Societatea industrială "Pruna", în Ilia

Despărțământul Hunedoara

1. Reuniunea femeilor române pentru înfrumusețarea bisericii, în Hunedoara
2. Sala de lectură "Astra"
3. "Agricola", societate pe acții
4. "Corvineana", societate pe acții
5. Țehul cojocarilor
6. Țehul cismarilor
7. Țehul timarilor. Toate în Hunedoara

Despărțământul Orăștie

1. "Ardeleana", institut de credit, în Orăștie
2. "Dacia", institut de credit, în Orăștie
3. "Geogeană" însoțire de credit de tip Reiffesen, în Geoagiu
4. "Cugereana", însoțire de credit de tip Reiffesen, în Cugir
5. "Balomireana", însoțire de credit de tip Reiffesen, în Balomiri
6. "Șiboteana", însoțire de credit de tip Reiffesen, în Șibot
7. Reuniune economică, în Orăștie
8. Casina română, în Orăștie
9. Cor bisericesc, în Orăștie
10. Reuniune de cântări, în Orăștie
11. Reuniune de înmormântare, în Orăștie

12. Reuniunea meseriașilor români, în Orăștie
  13. Atelier de țesătorie, în Orăștie
  14. Reuniuni de înmormântări în satele Căstău, Romos și Vinerea
  15. Cor bisericesc în satele Romos și Romoșel
  16. Fond de bucate, în Romos
-

După "Transilvania", XLIV, 1913, nr. IV - V, p. 299-310. Pentru despărțământul Hațeg nu există nici o mențiune.

VI

Stipendii acordate de Astra în 1872 - 1874

Nr. crt.	Stipendist	Facultatea, Școala	Localitatea	Suma fl
1.	Petre Deheleanu	filosofie	Gratz	400
2.	Mihai V. Lazăr	politehnică	Viena	400
3.	Ioan Băiulescu	tehnică	Gratz	400
4.	Pintea Ternoveanu	silvicultură	Marienburg	400
5.	Elia Dănilă	drept	Pesta	150
6.	Mihail Rusu	drept	Sibiu	150
7.	Nicolae Neamțu	gimnaziu	Sibiu	60
8.	George Ocaci	gimnaziu	Brașov	60
9.	Adam Sirileanu	gimnaziu	Năsăud	60
10.	Aurel Iechim	gimnaziu	Alba Iulia	60
11.	Ioan Pamfilie	școala reală	Sibiu	60
12.	Marcu Munteanu	școala reală	Sibiu	60
13.	Petru Neamțu	școala reală	Brașov	60
	Total:			2320

După "Transilvania", VII, 1874, nr. 17-18, p. 199

VII

Stipendii pentru elevi și studenți, conform Rapoartelor prezentate în adunările generale ale Astrei, ținute în județul Hunedoara

- în florini -

Fondul din care s-a alocat. Fundațiunea.	1884	1891	1899
General - al Astrei	-	100	100
Martinovici	60	60	60
Dobâca	50	50	60
Răureanu	50	40	40
Başotă	20	20	20
Galliană	60	60	60
Tofăleană	2 x 40	20	-
Roman	-	-	2 x 60
Moga	-	-	40
Total:	320	350	500

După "Transilvania", XV, 1884, pagini nenumerotate; XVII, 1891, nr. 8, p. 253-254 și nr. 10 p. 311; XXX, 1899, partea oficială, p. 63

VIII

Bursierii Astrei, după fundațiuni, pentru anul 1912/1913

- în coroane -

Fundațiunea sau fondul din care s-a alocat stipendiul	specialitatea sau școala	localitatea	suma
T. Sandul	metalurgie	-	400
T. Sandul	industria lemnului și a metalului	-	400
T. Sandul	școala superioară de industrie	Cașovia	700
Donația Vasile Stroescu	ind. lemnului	-	600
Donația Vasile Stroescu	dantelărie	Viena	2500
Donația Vasile Stroescu	dantelărie	Praga	2500
Donația Vasile Stroescu	ind. lemnului	Câmpulung	600
Fundațiunea Radu Răureanu	gimnaziu	Blaj	80

Fundațiunea M. Martinovici	gimnaziu	Ungaria	120
Fundațiunea Avram Inacu	gimnaziu	Brașov	100
Fundațiunea Ioan și Zinca Roman	gimnaziu	Blaj	300
Fundațiunea G. Boeriu	școala de fete	Blaj	200
Fundațiunea Bașotă	gimnaziu	Năsăud	40
Fundațiunea Ioan Petran	medicină an II	Cluj	300
Fundațiunea Ioan Petran	medicină an III	Cluj	300
Fundațiunea Ioan Petran	medicină an IV	Cluj	300
Fundațiunea Ioan Petran	medicină an II	Cluj	300
Fundațiunea Ioan Petran	medicină an V	Cluj	300
Fundațiunea Ioan Petran	medicină an IV	Cluj	300
Fundațiunea I. Gallianu	școala de stat	Huedin	120
Fundațiunea dr.I. Moga și soția Ana, născută Bologa	școala de fete	Sibiu	80
Fundațiunea anonimă din comitatul Dobâca	gimnaziu	Blaj	120
Fundațiunea G. Boeriu	școala pedagogică de fete	Sibiu	200
Fundațiunea G. Boeriu	școala populară	Vad	80
pentru două fete și doi băieți patru ajutoare a 20			
Total:			10.940

După "Transilvania", XLIV, 1913, nr. IV -V, p. 358-359

IX

Averea generală a Astrei, după Rapoartele generale

- în florini -

Fonduri proprii și fundațiuni	1884	1891	1899
Fondurile proprii ale Astrei	161.727,58	90.977,95	147.930,98
Fundațiuni: Martinovici	2.792,23	2.319,35	3.114,12
Dobâca	1.225,39	1.085,11	1.342,19
Răureanu	1.342,42	1.162,90	1.458,31
Başotă	637,12	566,20	694,56
Galliană	1.623,18	1.437,91	1.725,32
Tofăleană	2.033,18	1.545,59	-

Anonimă Brașov	494,50	366,25	-
T. Cipariu	680,12	-	-
G.B.V.	3.771,15	-	7.306,55
Pop - Maior	1.603,40	-	2.067,64
Conțiuana	785,99	-	-
Titie	565,49	-	-
G. Barițiu	-	-	2.790,08
Moga	-	-	1.294,63
Depozite: Monumentul A. Șaguna	-	2.026,35	-
Reghin	-	205,99	-
Șomcuța Mare	-	48,14	-
Societatea pentru înființarea unui fond de teatru românesc	-	33,38	-
Mureșanu	-	-	3.623,72
Olteanu	-	-	1.426,54
Filep	-	-	14.500,00
-			
Total:	179.281,75	101.775,12	174.919,64

După "Transilvania", XV, 1884, anexă - pagini nenumerate: XXII, 1891, nr. 9, p. 272.
XXX, 1899, partea oficială, pag. 74-76

X

Averea totală a Asociațiunii în 1912

- în coroane -

Fondul sau fundațiunea	suma
Fondul general al Astrei	330.971,31
Diversi creditori ai Astrei	89.667,11
Bașotă	1.588,74
Despărțământul Deva	745,56
Anonimă din comitatul Dobâca	2.738,16
G. Fillepp	62.660,07
I. Gallianu	3.479,02
I. Iancu	7.572,12
Marinovici	7.945,68

Andrei Mureșianu	10.093,62
Pop - Maior	6.786,48
Radu Răureanu	3.487,77
Detragerile Popovici	26,55
I. Simu	1.097,14
Fondul cultural al băncilor	699,58
I. Russu	7.600,00
Despărțământul Teaca	83,81
D. Suci	14.400,00
Despărțământul Turda	69,66
I. Bădilă	32.967,81
I. Olteanu	109.268,33
G. Barițiu	12.405,93
T. Sandul	41.940,00
I. Petran	81.729,64
Dr.I. Nichita	37.592,21
Avram Iancu	7.136,68
I. Roman	10.586,03
dr.I. Moga	3.024,05
Fondul Muzeului	148.817,05
Despărțământul Timișoara	5.000,00
I. Boeriu	17.617,85
I.P. Mureșan	2.208,99
G. Sândeianu	115.786,03
Biblioteca universitară Cluj	12.655,77
dr. Anca	510,00
Sidonia Munteanu	41.791,51
Nicolae Densușianu	3.841,05
Balomiri	4.031,66
Depozitul A. Nichita	357,37
Total:	1.240.980,34

După "Transilvania", XLIV, 1913, nr. IV - V, p. 331-332

LES TRAVAUX DES ASSEMBLÉES GÉNÉRALES D'ASTRA, QUI ONT EU LIEU DANS LE DÉPARTEMENT HUNEDOARA

Résumé

Dans la période de l'existence de "l'Association Transylvane pour la littérature roumaine et la culture du peuple roumain", ses assemblées générales ont eu lieu dans les divers ville, plus grandes ou plus petites, dans le territoire de la Transylvanie.

Dans le département Hunedoara ces assemblées s'ont tenu, jusqu'à la Grande Union, à Deva dans 1874 et 1899, à Hațeg dans le 1864 et 1891 et à Orăștie dans le 1884 et 1913.

Avec l'occasion de toutes les assemblées générale a été présenté le Rapport général de l'activité et le Bilan de produit et dépenses. Après l'analyse et la comparaison on peut tirer quelques conclusions en ce qui concerne l'activité d'Astra dans les divers plans, les moyens par lesquels ont été assuré les revenus et la manière par le quelle etaint distribués et dépensés pour la réalisation du programme culturel et économique d'Astra. On a été mis en évidence les efforts pour l'organisation de l'école de filles, avec l'internat, de Sibiu, la seule ainsi école roumaine de Transylvanie, dans ce temps, les bourses accordés aux jeunes studieux pour l'enseignement des métiers ou pour fréquenter les cours des écoles et des universités.

On met en évidence, aussi, l'aide que Astra l'a donné pour l'organisation des bibliothèques, pour soutenir des écoles roumaines, pour obtenir et methe en valeur, par son musée, des vestiges de la culture materiale et spirituelle des hommes de ces contrés de plus viels temps, jusqu'à XIX- ème siècle.

Ils sont présentés aussi, quelques problèmes liés de l'évolution de l'organisation des compartiments ("despărțăminte") d'Astra et liés de leur role dans l'activité générale d'Astra, la modalité en laquelle a été compris le grand role dans l'activité culturelle, mais l'économique aussi, dans le developpement d'ensamble du peuple roumain.

L'analyse des dates qui résulte des bilans des revenus et des dépeuse a mis en évidence non seulement les problèmes quotidiens liés de cette activité mais un fait d'une grande importance: l'existence et la multiplication des données faites à l'Astra par les testaments des divers roumains.

Cettes faites ont suivi, surtout, la constitution des fondations qui porteront le noms du donateur et, donneront des bourses aux jeunes studieux.